

FANG NING¹

A KÍNAI REFORM ÉS NYITÁS, VALAMINT A KÜLGAZDASÁG ÉS KÜLKERESKEDELEM KAPCSOLATA

A bruttó hazai termék (GDP) alapján számolva Kína gazdasága a világgazdaság 3,1%-át teszi ki, ezzel 1999-ben a világ hetedik legnagyobb gazdasága. A Kínai Népköztársaság 1949-es megalakulása és az 1999-es év között eltelt 50 év folyamán a kínai gazdaság mérete 32-szeresére növekedett, az ipari termelés éves átlagban 13,6%-kal emelkedett, s a 90-es években a GDP növekedése a világ jelentősebb országai közül itt volt a legnagyobb. A termelés volumene alapján a fontosabb mezőgazdasági és ipari termékek – pl. gabona, gyapot, olajos magvak, szén, vas és acél stb. – előállításában Kína már a világ élvonalában található. A kínai külkereskedelem (import és export) a világgazdaságban a 11. helyet foglalja el, a világ exportőreinek rangsorában pedig a 9. helyen áll. A Kínába irányuló közvetlen működőtőke-befektetés a világon a második legnagyobb, ebben csak az USA előzi meg. 1979-től 1997-ig 654 Mrd USD külföldi tőke befektetéséről született megállapodás, ebből 348,348 Mrd USD befektetése (hitel + működő tőke) valósult meg. A valutatartalék tekintetében – amelynek összege 1999-ben 154 Mrd USD volt – Kína a világon a második, egyedül Japán áll előtte.

Bár Kína gazdasága nagy, ez a gazdaság nem mondható erősnek. A Világbank 1995-ös, 94 országra kiterjedő statisztikája szerint az egy főre eső nemzeti termék vonatkozásában Kína 490 USD/fő értékkel a 73. helyen áll; ugyanezt vásárlóerő-paritás alapján számolva 2330 USD-t kapunk, ezzel Kína a 63. helyet foglalja el. Alapjában véve tehát Kína a közepes vagy alacsony jövedelemszintű országok közé tartozik, a kínaiak átlagos vásárlóereje és fogyasztási volumene viszonylag

---

¹ Professor of Department of Politics and Law, Capital Normal University, Beijing. A cikket kínaiából fordította Mohr Richárd és Salát Gergely.

alacsony. Rendkívül nagyok a lakosság fogyasztási színvonalának eltérései, s ezek nem csak a városok és a falvak között nyilvánulnak meg, hanem a keleti tengerparti területek és a hatalmas középső és nyugati belső területek között is, sőt egy városon belül is. Kínában van egy kis csoportnyi vagyonos ember, akik semmiben sem maradnak le az amerikai vagy japán gazdagok mögött: ezt jól mutatja az, hogy a francia borok legnagyobb importőre Kína, vagy az, hogy Pekingben van egy eredetileg japán-kínai közös tőkével épített áruház, amelyben az árak magasabbak, mint az ugyanahhoz a lánchoz tartozó tokiói üzletben – azt pedig mindenki tudja, hogy Tokió a világ legdrágább városa. Másrészt azonban Kínában több tízmillió szegény ember él, akinek jövedelme még a létminimumot sem éri el.

Egy barátom megkérdezte tőlem: miben állnak Kína sajátosságai? Kínai tudósként ezt a kérdést már én is feltettem magamnak. Tapasztalataim alapján úgy vélem, Kína legjellemzőbb sajátossága az, hogy *nagy* – Kína ereje a *nagyságában* van, de a *nagyságában* van a gyengesége is. Véleményem szerint a kínai gazdaság és kereskedelem fejlődésének tárgyalásakor mindig szem előtt kell tartani ezt a sajátosságot.

Ebből a *nagyságból* az is következik, hogy Kína gazdasági és társadalmi fejlődése nem egyenletes, igen nagyok a különbségek – ebben lehet, hogy különbözik Magyarországtól. Az, hogy Kína nagy, azt is jelenti, hogy az országban számtalan lehetőség rejlik. Például mindenki tudja, hogy a népesség óriási, ezért az élelmiszer-fogyasztás is hatalmas. A világ számos országa fektetett be Kínában étterem, étteremlánc nyitására, jelenleg Pekingben csaknem az egész világ ételspecialitásait megtalálhatjuk. A legsikeresebb ezek közül a *McDonald's*. Eredetileg a *McDonald's* azt tervezte, hogy Pekingben összesen 36 éttermet nyit, de néhány év sem telt el, s az éttermek száma meghaladta ezt: 1999-ben a *McDonald's* Pekingben már több mint 70 egységgel rendelkezett, s a kitűzött célt 100 étterem megnyitásával állapította meg. Jelenleg a *McDonald's* vállalat szempontjából a világon a leggyorsabban fejlődő terület Kína. A kínai belső területek közepes és kis városaiban azonban a gyorsétterem-lánc terjeszkedése már nem volt túl sikeres.

I. A KÍNAI REFORM ÉS NYITÁS ALAPVETŐ KÖRÜLMÉNYEI

1978 előtt Kínában tervgazdaság működött, s úgy tartják, hogy az akkori gazdasági szerkezetet a „szovjet modell” alapján építették ki. Az 1978-as év után, amelyet a Kínai Kommunista Párt XI. Központi Bizottságának 3. ülészaka fémjeléz, Kína belépett az úgynevezett „reform és nyitás” időszakába. 1978-tól 1984-ig a reformok főként a falvakban mentek végbe, ezek során a legfontosabb intézkedés a MAO ZEDONG¹ által alapított „népi kommunák” fokozatos feloszlata, a falvakban a családokra lebontott, termeléshez kapcsolt szerződéses felelősségi rendszer létrehozása volt. 1984-től a reform elérte a városokat is, ekkortól már piacvezérelt reformintézkedések születtek.

---

1 Mao Ce-tung.

Érdekes, hogy Kína reformjai kezdetben az 50-es, valamint a 60-as–70-es évek jugoszláviai, illetve magyarországi reformjait vették mintául. Különösen a magyar intézkedések esetében igaz ez: számos kínai közgazdász és kormányzati tanácsadó intézmény vélte úgy, hogy a magyar reformok a legsikeresebbek, a leginkább azokat érdemes követni. Legalábbis a 80-as évek kínai tudományos és politikai köreiből ez a nézet uralkodott. Ekkoriban mi, kínai közgazdászok viszonylag jól ismertük a magyar és más kelet-európai tudósok, például a magyar KORNAL, a lengyel BRUS és a cseh OTAÍK műveit. Közülük BRUS úr a Világbank képviselőjeként részt vett a kínai városi reformok tervezési munkálataiban, így ő tulajdonképpen a kínai reform és nyitás egyik tervezőjének nevezhető.

A kínai külgazdaság területén a Kínai Népköztársaság megalakulása utáni kezdeti időszakban a nyugati országok azzal, hogy Kínával szemben elszigetelő blokádpolitikát folytattak, a nyugati kapuk bezárására kényszerítették az országot. 1952-ben, a koreai háború után a Párizsi Konvenció felállította a *Kína Bizottságot*, amelynek feladata a kínai szállítási tilalom ellenőrzése volt. A nyugati országok azután is fenntartották a Kína elleni gazdasági embargót, hogy a kelet-európai országokkal és a Szovjetunióval helyreállították kereskedelmüket. A 60-as években a Szovjetunió egyoldalúan fölbontotta a Kínával kötött együttműködési szerződést, visszahívta szakértőit, ezzel Kínának a Szovjetunió és Kelet-Európa felé nyíló kapui is bezáródtak. A 70-es években Kína és a nyugati országok kapcsolatai valamelyest javultak, de a nyitás mértéke korlátozott volt.

Kína nagy tapasztalatú vezetője, DENG XIAOPING¹ egyszer kijelentette: „Annak, hogy Kína a nyugati országokban lezajlott ipari forradalom után elmaradott országgá vált, egyik fontos oka a bezárkózás és az önvédelem volt. A Népköztársaság megalapítása után embargó alá vettek minket, s bizonyos fokig mi is bezárkóztunk és önvédelemre rendezkedtünk be, ami számunkra számos nehézséget okozott. A harmincegynéhány év tapasztalata arra tanít minket, hogy zárt ajtókkal építkezni nem lehet, a fejlődés így nem indulhat meg.”

Az 1978-ban elinduló kínai reform és nyitás a következő felismerésre épül: „A jelenlegi világ: nyitott világ”, „Kína fejlődése nem választható el a világtól.” A külföld felé való nyitás alapvetően a termelés társadalmasításának, a gazdaság és a társadalom országossá válásának szükségszerű eredménye. A második világháború óta a nemzetközi gazdasági-technikai együttműködés napról napra szorosabbá válik, a különböző országok gazdasága – eltérő mértékben – bekapcsolódott a nemzetközi munkamegosztásba és a világgpiac rendszerébe. Kína modernizálása is csak a világ felé történő nyitás folyamatával valósulhat meg: a szocialista piacgazdaság fejlődése megköveteli, hogy széles körű külgazdasági kapcsolatokat építsünk ki, s hogy teljes mértékben kihasználjuk a nemzetközi erőforrásokat és piacokat; a szocialista modernizáció szükségessé teszi, hogy átvegyük a fejlett külföldi technikát; a külföld felé való nyitás által behozhatjuk a gazdasági építéshez oly szükséges tőkét, technikát és a fejlett menedzsment-ismereteket.

Felhasználva azokat a tapasztalatokat és tanulságokat, amelyeket a fejlődő országok halmoztak fel a külföldi tőke bevonásával kapcsolatban, Kína a függetlenséget és önállóságot, az önerőre támaszkodást tette meg vezérlő elvévé. A kínai

---

1 Teng Hsziao-ping.

reform és nyitás megvalósítása a lépésenkénti, szintenkénti, fokozatos előrehaladás stratégiáját követi. Ez a folyamat három szakaszra osztható.

Az első szakasz: 1979-1983

Ez a kínai reform és nyitás kezdeti szakasza. Ennek a szakasznak a legszembetűnőbb sajátossága a különleges gazdasági övezetek¹ létrehozása. 1979 júliusában a központi kormány úgy döntött, felállítja a következő négy különleges gazdasági övezetet: *Shenzhen, Zhuhai, Shantou, Xiamen*². A különleges övezetek a gazdasági tevékenység terén speciális politikát folytatnak, a gazdaságirányításban különleges igazgatási szervezettel rendelkeznek. Különböző kedvezményekkel: alacsony ingatlanárakkal, csökkentett vám- és adóterhakkal, a ki- és beviteli ügyintézés egyszerűsítésével, különféle szolgáltatások biztosításával csalogatják be a külföldi tőkét. A különleges gazdasági övezetek a technológiaimportban, a külföldi tőkebevonásban, az oktatásban, a gazdasági fejlődés elősegítésében kísérleti terpként, s egyben Kínának a külvilág felé nyitott ablakaiként szolgálnak.

A második szakasz: 1984-1991

Ebben az időszakban Kína külföld felé történő nyitásának területei fokozatosan szélesedtek. Négy fontos lépés történt:

- 1984 áprilisában a központi kormányzat 14 tengerparti kikötővárost *nyitott várossá* minősített, s ezek közül néhányban „gazdasági-technológiai fejlesztési övezetet” létesített, amelyek bizonyos kérdésekben különleges elbírálás alá esnek.
- 1985 februárjában megalakították a Jangce-delta, a Gyöngy-folyam-delta, valamint a délkeleti *Xiamen–Zhangzhou–Quanzhou*³ háromszögbeli „tengerparti gazdaságfejlesztési övezeteket”, ahol alapvetően a tengerparti nyitott városok politikáját folytatták. 1988-ban a *Shandong*-félszigetet, a *Liaodong*-félszigetet, valamint *Hebei* és *Guangxi*⁴ tartományok egyes tengerparti nagyvárosait, kisvárosait, járásait is tengerparti fejlesztési övezetté nyilvánították.
- 1988-ban *Hainan*⁵ szigetét önálló tartománnyá léptették elő, s egyben különleges övezetté nyilvánították, ezzel *Hainan* a legnagyobb különleges gazdasági övezetté vált.
- 1990 áprilisában úgy döntöttek, hogy kiépítik és megnyitják *Shanghai*⁶ új, *Pudong*⁷ nevű területét, hogy ezzel *Shanghai* a lehető leggyorsabban nemzetközi gazdasági, kereskedelmi, pénzügyi, szállítási központtá váljék, s elősegítse a Jangce-delta és a Jangce-völgy fejlődését.

Így tehát 1991 végére létrejött a tengerparti fejlesztési övezetek alapstruktúrája.

1 Special Administration Region, SAR.

2 Sencsen, Csuhaj, Santou, Hsziamen.

3 Hsziamen–Csangcsou–Csüancsou.

4 Santung-félsziget, Liaotung-félsziget, ill. Hopej, Kuanghszi.

5 Hajnan.

6 Sanghaj.

7 Putung.

A harmadik szakasz: 1992-től

Ebben a szakaszban, amellett, hogy a már eddig megalakult különleges övezetek is tovább fejlődtek, határmenti, folyóparti és egyes belső területeket is megnyitottak. Ide tartozott hat Jangce-völgyi város: *Wuhu, Jiujiang, Huangshi, Wuhan, Yueyang, Chongqing*¹; a Jangce Három-szorosának fejlesztési övezete; 13 határmenti város, például *Hunchun*²; 13 szárazföldi tartomány és autonóm terület fővárosa, például *Hefei*³. Ezekben a területeken is a tengerparti nyitott városokra jellemző kedvezményes politikát folytatják.

Ezzel kialakult a *reform és nyitás* minden irányba kiterjedő, többszintű, széleskörű alapszerkezete.

Kína külvilág felé történő nyitásának legfontosabb formái a következők voltak: a külkereskedelem fejlesztése, a külföldi viszonylatú technológiatranszfer, a nemzetközi tőke-együttműködés, a nemzetközi munkaügyi együttműködés és az idegenforgalom. A kínai export és import volumene az 1978. évi 20,64 Mrd UD-ról 1999-re 360,7 Mrd USD-ra növekedett, s Kína a világ több mint 220 országával létesített gazdasági-kereskedelmi kapcsolatokat.

A Kínába irányuló történő tőkebefektetés két legfontosabb formája a közvetlen és a közvetett befektetés. A *közvetlen tőkebehozatal* abból áll, hogy külföldi vállalatok, vállalkozások és magánszemélyek tőkét fektetnek be Kínában, vegyes vállalatot alapítanak, illetve kiegészítő kereskedelmet, feldolgozási vagy összeszerelési tevékenységet folytatnak. A *közvetett tőkebehozatal* külföldi hitel felhasználását jelenti, amibe beleértendő a kormányzatok, a nemzetközi pénzügyi intézmények és szervezetek által biztosított hitel, valamint a külföldön történő kötvénykibocsátás. A Kínában történő külföldi befektetések jelentős része külföldi üzletemberek közvetlen tőkebefektetése: 1979-től 1998-ig Kínában 573,24 Mrd USD külföldi tőke investálásáról született megegyezés, s ebből 265,6 Mrd USD került felhasználásra; 1998 végéig összesen 324 ezer külföldi tőkével létesített vállalkozást jegyeztek be Kínában. A Kínába befektetett külföldi tőke összege a világon a második legmagasabb, a fejlődő országok között pedig a legmagasabb.

Az elmúlt években a külföldi befektetések szerkezetében is jelentős átalakulás történt, az általános tendencia az, hogy a mezőgazdaság aránya stabil marad, az ipar súlya valamelyest csökken, míg a szolgáltatások aránya növekszik. A külföldi működőtőke-befektetések az iparban az alapvető iparágak és a magas tőkekoncentrációjú iparágak körében míg a szolgáltatások területén az alpinfrastruktúrában és a közszolgálatot ellátó intézményekben növekedtek. 1997-ben a külföldi tőkével működő ipari vállalkozások termelésének értéke 1047,7 Mrd CNY volt, ez körülbelül a falusi és falvak feletti szinten működő ipari vállalkozások össztermelésének 18,6%-át tette ki (ebbe beleértendő a külföldi részesedéssel működő állami, illetve kollektív résztulajdonban lévő vállalatok termelése is.) A mostanáig alapított 145 ezer külföldi befektetéssel működő ipari vállalkozás közvetlenül 17,5 millió embert foglalkoztat, ami az egész ország nem mezőgazdaságból élő népes-

---

1 Vuhu, Csiucsiang, Huangsi, Vuhan, Jüejang, Csungking.

2 Huncsun.

3 Hofej.

ségének 11%-át teszi ki. Ezzel e vállalatok olyan csatornákként működnek, amelyek a munkaerő-felesleg nyomását enyhítik.

Kína emellett aktívan fejleszti az együttműködést a szolgáltatások terén. Ennek a legfontosabb formái a következők: külföldi tenderen keresztül megvalósított építési együttműködés; harmadik ország által tenderen elnyert építkezésben való részvétel; tenderek szervezésével megvalósított együttműködés; magasan képzett szakemberek meghívása a kormányzaton és az illetékes szerveken keresztül.

Kína 1979 és 1997 között 187 országgal és területtel összesen 135 402 külgazdasági együttműködési szerződést írt alá, a megvalósult üzletek volumene összesen 4823,9 Mrd USD. Ebből 1997-ben 181 országgal kötöttek 28 442 együttműködési szerződést, amelyből 838,3 Mrd USD üzlet valósult meg.

A nemzetközi idegenforgalom is a devizaszerzés egyik fontos ágazata. 1985-ben Kína 17,833 millió külföldi turistát fogadott, az idegenforgalom bevétele 1,25 Mrd USD volt; jelenleg Kínának az idegenforgalomból származó évi bevétele meghaladja a 12,07 Mrd USD-t, s az előzetes becslések szerint ez az összeg 2000-ben eléri a 15 Mrd USD-t. A turisztika tehát Kína fontos devizatermelő ágazatává vált.

A külföld felé történő nyitás tekintetében Kínára a következő sajátosságok jellemzők:

- A sokösszetevős piac stratégiájának alkalmazása.
Kína olyan sokösszetevős piac kialakítására irányuló stratégiát követ, amelynek alapelve a minőség általi előnyszerzés. Ennek a stratégiának az alapjai a következők: a nyitott gazdaság fönntartása; az export további növelése; az export szerkezetének folyamatos javítása, az exporttermékek minőségének és besorolásának javítása; az import megfelelő növelése, még több külföldi erőforrás és fejlett technika bevonása; a már meglévő külföldi piacok megtartása és szélesítése mellett új piacok szerzése.
- Az export-importban a szükséges makrogazdasági szabályozások bevezetése.
Az export-import volumen és bővülés makroökonómiai szabályozását tekintve a nemzetközi piacok keresleti és kínálati viszonyai alapján a megfelelő lépések meghatározása; az export és import termékek volumene és technikai fejlettsége közti kapcsolat kézben tartása; a belföldön gyártott termékek hazai és külföldi értékesítésének kapcsolatának kiegyensúlyozása; az állam és az exportvállalatok közti viszonyt kezelése, valamint a külkereskedelmi kapcsolatok normalizálása.
Az export-import termékek struktúrájával kapcsolatos makrogazdasági szabályozással kapcsolatban elmondható, hogy az export termékstruktúra javulása elsősorban abban mutatkozik meg, hogy az export a minél nagyobb hozzáadott értéket tartalmazó termékek irányába tolódott el; javult a termékek feldolgozottságának mértéke és a termékek minősége, tehát a javak exportjában színvonalbeli növekedés következett be; valamint korlátozás alá került a szűkös belföldi forrású termékek exportja. Az import termékstruktúra javulása szempontjából Kína modernizálásában a fejlett technológia és a kulcsfontosságú berendezések importja előnyt élvez; a kereskedelemfejlesztés számára rendkívül fontos. A Kínában nem található nyersanyagok és szűkös belföldi forrású termékek importja előnyt élvez; korlátozás alá esik az olyan termékek importja, melyek Kínában is gyárthatóak, illetve a belföldi gyártás mennyiségben és mi-

nőségben is képes kielégíteni a keresletet; erősen korlátozzák a luxus- és általános fogyasztási termékek importját.

- A külföldi tőke bevonásához szükséges makrogazdasági szabályozás bevezetése. Kína a közvetett külföldi tőkebevonás tekintetében az alábbi elveket követi:
  - ⇒ Meghatározott volumen elérése után a megfelelő feltétel az, ha a külföldi adósság növekedési sebessége nem haladja meg a GDP bővülésének sebességét, és ezáltal megőrzi a relatív stabil adósságrátát, az adósság-visszafizetési rátát pedig a devizafizetési lehetőség által megszabott korlátok között tartja.
  - ⇒ A belföldi befektetések és a külföldi kölcsönfelvételek összehangoltan nőnek, a kölcsönt csak a termelésben szabad felhasználni, és semmiképpen sem a fogyasztásban, mivel a kölcsön nagy kockázattal, magas költségekkel jár, és csak elegendő tőke felhalmozása után lehet azt még nagyobb hatékonysággal forgatni.
  - ⇒ Az alacsonyan tartott belföldi befektetésekből és a növekvő fogyasztásból, valamint a külföldi hitelből finanszírozott építkezésekből arra a végkövetkeztetésre lehet jutni, hogy Kína – meghatározott időn belül – nem tartja kívánatosnak, hogy a külföldi kölcsönökből megvalósuló ingatlanberuházások aránya túl nagy legyen.

Ezenkívül figyelmet kell fordítani a külföldi hitelek lejáratí feltételeire, a kamatfeltételekre és a pénznembeli feltételeire.

A közvetlen működőtőke-befektetés tekintetében Kína az alábbi elveket követi:

- Szigorú szabályozás, annak elkerülése érdekében, hogy a külföldi vállalkozók befektetései csak néhány meghatározott ágazatra koncentrálódjanak; ezzel megakadályozható ezen ágazatok külföldi tőke általi irányítása és az ország kiszolgáltatottá válása.
- A lakosság számára jövedelmező, fontos ágazatokban szigorúan szabályozzák a közvetlen külföldi tőkebefektetést.
- A különböző vállalkozások és azok helyzete alapján korlátozzák a külföldi tőke által birtokolt részvényhányadot.
- Bátorítják a külföldi tőkét, hogy a Kínában fejlesztésre szoruló ágazatokba fektessen be, s így a külföldi tőkebefektetés hozzájárulhat Kína modernizációjához.

II. KÍNA KÜLGAZDASÁGÁNAK SZERKEZETI REFORMJA ÉS FEJLŐDÉSE

Jelenleg a Világbank, a WTO és egyéb nemzetközi szervezetek már elismerték, hogy Kína piacgazdasággal rendelkező ország. Ha a *külkereskedelem mértékét*, vagyis a külkereskedelemnek a GDP-hez viszonyított arányát vesszük tekintetbe, akkor Kína messze megelőzi az Egyesült Államokat, Japánt és egyéb fejlett ipari országokat. Kína külkereskedelmi nyitottsága az elmúlt néhány évben folyamatosan 30% körüli volt. 1998-ban Kína teljes export-import volumene elérte a 323,9 Mrd USD-t, ami a GDP 33,6%-a, míg az USA és Japán esetében ez nem haladja meg a 20%-ot. Ebben az értelemben szólva Kína nyitott gazdaságú ország.

1992 előtt Kína a külkereskedelem területén az alábbi négy reformot fogantató sította:

- megváltoztatta a régebben erősen központosított külkereskedelmi szerkezetet, alacsonyabb szintre adta át a külkereskedelmi jogot;
- engedélyhez kötötte az import-export tevékenységet, létrehozta a külkereskedelmi tevékenységi jogot vizsgáló és engedélyező rendszert;
- kísérletként bevezette a külföldi tőke és technológia termelésbeli együttműködésének új csatornáit, vagyis létrehozta az úgynevezett „háromfajta tőkebefektetéssel működő” vállalkozást (vegyes vállalat, technológiai együttműködés, megrendelő által biztosított alapanyagból készülő bér munka és közvetítő kereskedelem);
- exportösztönző politikát, külkereskedelmi profit- és devizabevétel-megtartó politikát, valamint az exporttermékekre adó-visszatérítést stb. vezetett be.

1992 óta Kína minden szempontból piacgazdaságot folytat, így a piacgazdaság szabályai szerint a külkereskedelemben is további reformokat vezettek be. Ezek közül a legfontosabbak:

- a külkereskedelem makroökonómiai szabályozó mechanizmusának létrehozása és korszerűsítése, a devizamegosztási rendszer eltörlése, a bankok devizakonvertálási és -eladási rendszerének és a folyószámla konvertálhatóságának megvalósítása;
- az állami vállalatok külkereskedelmi szerződéses rendszerének eltörlése, adózási rendszer megvalósítása, állami külkereskedelmi vállalatok saját felelőssége a nyereségért és veszteségért.

Az elmúlt húsz év reformjának gyakorlata alapján a külkereskedelem a kínai nemzetgazdaság fontos alkotórészevé, Kína gazdasági növekedésének fontos elemévé vált. Kínában (az 1999. júniusi adatok szerint) 25 ezer külkereskedelmi joggal rendelkező állami vállalat van, valamint 320 ezer külföldi tulajdonú társaság is működik. Ezek a külföldi beruházó által létrehozott vállalatok alanyi export-import jogosultsággal rendelkeznek (azonban a bel- és külföldi értékesítés aránya szabott). Jelenleg Kínában rengeteg magánvállalat van, azonban mindössze 142-nek van külkereskedelmi joga, s ez talán a kínai reform egyik létező problémája.

Összegzésül: Kína külkereskedelme óriási fejlődésen ment keresztül, amely elsősorban az alábbi két szempontból jelentkezik:

- A külkereskedelem gyors fejlődése a kínai nemzetgazdaság fő előremozdító erejévé vált. A Kínai Népköztársaság megalakulása után, 1950-ben, Kína külkereskedelme mindössze 1,135 Mrd USD-t tett ki. 1978-ra, a reform előtti időszakra ez az összeg 20,6 Mrd USD-ra nőtt, 1998-ban pedig elérte a 323,9 Mrd USD-t, vagyis 50 év alatt 285-szörösére növekedett, és a reform és nyitás óta is 15-szörös emelkedés valósult meg. Az elmúlt években Kína bruttó nemzeti termékének (GNP) növekedési sebessége mintegy 7–8% volt, amelyből a külkereskedelem által generált növekedés százalékos aránya nagyjából két számjegyű volt, vagyis Kína kereskedelmének kb. 1/4-ed résznyi gyarapodása minden évben a külkereskedelemre épült.
- Az export áruszerkezete látványosan javult. A harmadik világbeli országok a nemzetközi munkamegosztás vertikális skáláján legalul vannak, s ezért a külkereskedelemben az egyenlőtlen csere rendkívül gyakori problémának számít.

Az egyenlőtlen csere a külkereskedelemben gyakran sérti a fejlődő országok érdekeit, s a fejlődő országok gazdasági reformjai megvalósításának egyik legfőbb gátja. Ezért egy fejlődő ország számára az export áruszerkezetének folyamatos javítása, az exportáruk technológiai fejlettségének és hozzáadott értékének állandó emelése a külkereskedelemben rendkívül nagy kihívás. Kína a reform és nyitás politikájának megvalósítása során állandóan fejleszti a külkereskedelmet, s bár hatalmas nyomás nehezedik rá, de összességében a kínai export áruszerkezet mégis lényegesen javult.

A kínai exportban eredetileg a mezőgazdasági termékek domináltak, elsősorban a gabonafélék és a haszonnövények; ezek a Kínai Népköztársaság megalakulása után az exportvolumen mintegy 70%-át tették ki. Kína folyamatos iparosodásának és technikai fejlődésének köszönhetően az exporton belül az ipari késztermékek aránya folyamatosan nőtt. 1978-ra Kína exportjában az ipari késztermékek aránya elérte a 45,2%-ot, és 1998-ra az ez az arány 88,7%-ra nőtt. Kína ezzel elkezdte megvalósítani a dominánsan alacsony színvonalú termékexportból az elsősorban ipari késztermékek exportjába tartó történelmi fordulatot. Ezzel egyidőben a viszonylag magas technológiai fejlettségű és hozzáadott értékű elektronikai termékek exportja is meglendült, 1998-ban Kína által exportált elektronikai termékek volumene elérte a 66,54 Mrd USD-t, ami a tárgyévi exportvolumenben 36,2%-os arányt jelentett. Ennek a termékcsoporthoz az exportja négy éven át folyamatosan meghaladta a textiltermékek exportját, és így Kína legfőbb exportáru-fajtájává vált.

III. KÍNA KÜLGAZDASÁGÁNAK PROBLÉMÁI

Egy ország külgazdaságának problémái bizonyos értelemben politikai kérdést is jelentenek. Másképpen szólva a külgazdasági problémáknak erős politikai színezetük van, legalábbis nagy mértékben befolyásolják egy ország gazdaságának biztonsági kérdéseit.

Noha Kína a XX. század második felében, elsősorban az elmúlt 20 évben hatalmas fejlődésen ment keresztül, az új évszázadban mégis egy sor súlyos kihívással kell szembenéznie. Ezek nemcsak gazdasági, hanem politikai, sőt elsősorban kulturális kihívások. De Kínának, ennek a hosszú ideig elzártan működő távolkeleti birodalomnak mégis a gazdasági globalizáció a legnagyobb kihívás az összes többi között. Ez annyit jelent, hogy Kínának a közeljövőben rendeznie kell kapcsolatait a világ többi részével, természetesen ezek közül elsősorban a fejlett nyugati ipari országokkal.

Kína külgazdasági fejlődésében a legfőbb probléma az, hogy a külgazdaság egyszerűsödésének kérdését még nem sikerült ténylegesen megoldani. A reform és a nyitás óta Kína külgazdasága nagy fejlődésen ment keresztül, de ez a fejlődés féloldalas, mivel túlzottan nyugati irányultságú. Kína húsz éven át tartó „nyitása” nagymértékben „nyitás a nyugat felé”. Ez a külgazdaságban rendkívül szembetűnően jelenik meg.

Kína legfőbb partnerei akár kereskedelem, akár befektetés szempontjából Japán, az USA és Nyugat-Európa. Japán Kína legnagyobb kereskedelmi partnere, 1996-ban a kínai-japán kereskedelmi forgalom meghaladta a 60 Mrd USD-t. Kína

és Japán között a kereskedelem nagyjából kiegyenlített. Az Egyesült Államok Kína második legnagyobb kereskedelmi partnere, a kínai-amerikai kereskedelmi forgalom a kínai statisztikai számítások szerint körülbelül 50 Mrd USD. A két fél kereskedelmi statisztikái azonban jelentősen eltérnek, és az utóbbi években ez is komoly probléma a két ország között. Az Egyesült Államok a Hongkongon keresztül folyó kereskedelmet is Kína USA-ba irányuló exportjának számítja, és ha így számoljuk, akkor Kínának jelentős kereskedelmi aktívuma van az USA-val szemben. Noha az amerikai számítási módszer tartalmaz néhány hibát is, valóban van néhány kínai belföldi vállalat, mely Hongkongba irányuló exporttermékeit reexportálja az Egyesült Államokba. Valójában az USA Kína legnagyobb kereskedelmi partnere. Kína legnagyobb európai kereskedelmi partnere Németország; jelenleg a kínai-német éves kereskedelmi volumen hozzávetőleg 15 Mrd USD. Kína fenti három országgal folytatott kereskedelmének volumene meghaladja Kína külgazdasági volumenének 30%-át. Ha ehhez még hozzávesszük a kínai cégek Tajvan és Hongkong területekkel folytatott kereskedelmét, akkor ez az érték eléri Kína külgazdasági volumenének az 50%-át.

A nyugat felé való nyitás legfőbb haszna az, hogy meggyorsította a kínai feldolgozóipari export fejlődését, erősen támogatta a falusi lakosság ipari- és kereskedelmi profilváltásának problémája megoldását, s előremozdította a tengerparti övezet nagy- és kisvárosainak fejlődését, amivel a tengerparti övezet iparosodása új szakaszba lépett. Azonban a nyitással tovább nőtt a gazdasági különbség Kína belső területei (különösen a keleti, a középső és a nyugati területek), valamint a fejlődésnek indult területek között. Ez új problémákat és ellentéteket vet fel, amik elsősorban az alábbi két szempontból jelentkeznek.

- A nyugati országok folyamatosan nyomást gyakorolnak Kínára, jóllehet a nyugati országok alacsony színvonalú termékei piacának potenciális fejlesztetőségét Kína már lényegében elérte, és a tengerparti övezet hatalmas feldolgozóipari exportját nehéz tovább fejleszteni. Az amerikai fél statisztikái szerint 1997-ben a kínai félnek az Egyesült Államokkal szembeni aktívuma elérte a 49,7 Mrd USD-t. Az Egyesült Államokban napról napra erősödnek azok a hangok, amelyek ennek az állapotnak a megváltoztatását követelik. Az Egyesült Államoknak megvolt a maga stratégiai elképzelése az általa régebben tolerált kínai-amerikai kereskedelmi hiányról. Az USA most ugyanúgy nyomást gyakorol Kínára, ahogy tette a 80-as években Japánnal, kihasználja a Kína részéről már kialakult exportfüggőséget, és arra kényszeríti Kínát, hogy még jobban megnyissa piacát.
- A nyugati nyitás egyik legfőbb haszna az volt, hogy a parasztság egy részét képes volt új profilra váltatni, azonban a nemzetközi forgalom nem segít megoldani a Kína gazdasági fejlődését jellemző szűkös források problémáját. Az elmúlt 20 évben a gazdaság gyorsan fejlődött, miáltal az erőforrás-hiány problémája Kínában napról napra szembetűnőbbé vált. Előre látható, hogy Kína természeti erőforrásainak és nyersanyagainak szűkös volta erősen fékezni fogja Kína gazdasági fejlődését. A 90-es évek óta a kínai energiatermelés növekedése szembetűnően elmaradt a nemzetgazdaság növekedési sebessége mögött. A kilencvenes években a kínai GDP átlagos éves növekedési üteme 12,01% volt (1990 és 1996 között 12–15%, míg 1997–2000 között 7–9%), míg az energiater-

melés átlagos éves növekedési aránya mindössze 4,37% volt. 1993-tól kezdve Kína kőolajexportőr országból kőolajimportőrré vált.

A jövőben Kína külgazdasági struktúrája kiigazítások elé néz, mivel Kínának tovább kell fejlesztenie a külgazdaság diverzifikációját, elsősorban azáltal, hogy az Egyesült Államokon, Japánon, Nyugat-Európán és egyéb hagyományos kereskedelmi partnerein kívül más országokkal és területekkel is erősítenie kell a gazdasági kapcsolatokat. Véleményem szerint ez remek alkalom arra is, hogy Kína Kelet-Európával, és azon belül Magyarországgal továbbfejlessze gazdasági kapcsolatait.